

І. І. Коваленко, кандидат філософських наук, доцент

СМИСЛОВІ ВИМІРИ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ: ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті показано феноменологічне розуміння права як горизонту життєвого світу. Обґрунтовано, що смислові характеристики життєвого світу задають контекст інтегративної інтерпретації, метою якої є розуміння смислів права, що містяться у структурах свідомості. Конкретизований зміст концепту правового життя в його смислових вимірах. Зроблений висновок, що у гносеологічному аспекті правове життя може бути визначене як форма потенційної змістовності права, яка реалізується у діяльності суб'єкта права, актуальних формах правосвідомості та є первинною по відношенню до теоретичних тверджень про право.

Ключові слова: *соціальне пізнання, феноменологія права, інтегративне праворозуміння.*

Актуальність досліджуваної проблеми. Соціальна феноменологія є сьогодні одним із важливих напрямів наукових досліджень. Вона виступає як теоретико-методологічна концепція, що розглядає суспільство як конституований світ смислів, взаємоузгоджених правил та варіацій форм людської діяльності. Рецепція методології та категоріального апарату феноменології, поширення принципів неklasичної раціональності на теорію права є засадою для розвитку інтегративного праворозуміння як перспективної версії сучасного праворозуміння.

Аналіз наукових публікацій. Хоча у науковій літературі визнана продуктивність феноменологічного дослідження права, однак у наявних дослідженнях поки що відсутня цілісна концепція розуміння правового життя [1–9].

Метою статті є показ евристичних можливостей концепту «правове життя» для дослідження права у гносеологічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Дослідження концепту правового життя передбачає застосування певного методологічного інструментарію, зокрема принципу єдності онтологічного та гносеологічного. Слід враховувати, що розуміння суті такого принципу відрізняється від трактувань, прийнятих у класичній методології соціального пізнання. Така відмінність пов'язана із феноменологічною редукацією, яка обумовлює залежність форм та явищ правового життя від смислоутворюючої функції свідомості. Внаслідок цього даний принцип виражає єдність сторін інтенціонального переживання: фор-

мування певної предметності свідомості та її осмислення. Гносеологічний аспект указує на смисл предмета як такого, а онтологічний спрямований на виявлення його предметного значення. Їхня єдність забезпечується активною синтезуючою діяльністю свідомості.

Гносеологічний аспект у рамках феноменології права є провідним. Дійсно, правове життя конституюється передусім як простір осмисленої діяльності людей, яка згодом набуває тієї чи іншої форми фактичності. У такому аспекті вона описується за допомогою смислових вимірів, які можна визначити як очевидні уявлення про право. Вони визначають потенційні можливості конституювання права, дозволяють перейти до сприйняття правового життя у безпосередній даності та опису його як смислової межі життєвого світу.

При більш детальному дослідженні проблематики правового життя у гносеологічному аспекті слід зважати також на відмінність феноменологічного пізнання світу від пізнання, властивого класичній науці про право. Їх відрізняє спрямованість упорядкування смислових зв'язків між можливістю та дійсністю права. Зокрема, наукове пізнання світу побудоване у ретроспективній логіці. Відповідно до неї право розглядається як результат попередніх подій та явищ, як послідовність селективним чином відібраних реалізованих та не-реалізованих можливостей теперішньої дійсності права. Іншими словами, до сфери наукового дослідження зі всього розмаїття правових явищ потрапляє лише те, що з самого початку не суперечить його методології та розв'язується науковим чином. Згодом редуковане у такий спосіб право оформлюється у теоретико-логічну субструкцію, що «охоплює те, що є принципово непізнаним через досвід у його власному самобутньому бутті» [1, с. 176]. У підсумку, з допомогою серії проміжних ідеалізацій право «приміряється» до його власного конкретного донаукового існування.

Критикуючи ретроспективність суджень науки, А. Бергсон визначає специфіку цієї логіки таким чином: «Вона неодмінно проєцирує у минуле, у вигляді можливостей або віртуальностей, теперішні реальності, а отже, те, що сьогодні складається з частин, в її очах було таким завжди... Вона не бажає повірити, що якщо б ці елементи не з'явилися як реальні, вони не існували б раніше як можливості, оскільки можливість речі – це завжди... міраж існуючої реальності, який відкидають в нескінченне минуле. Наша логіка відтісняє у минуле, у формі можливого, реальність, що виникає у теперішньому, адже не бажає визнавати, що дещо з'являється, створюється, що час є дієвим» [2, с. 133].

Альтернативою логіці зворотного руху наукових істин є феноменологічна логіка, згідно з якою право – це горизонт життєвого світу, тобто деяка попередня даність, яка відступає у майбуття у процесі його «опізнання». Будучи постійним становленням, право не залишає надії дізнатись, у чому ж його

остання істина та призначення. Феноменологічним пізнанням передбачається занурення у допредикативну даність життєвого світу, а потім сходження до «горизонту» права. Таким чином, на кожному етапі феноменологічного дослідження відбувається уточнення смислу та призначення феноменів права, розширення кола проблем та перспектив дослідження, «зміщення» їх у майбутнє.

Е. Гуссерль визначав специфіку феноменологічного дослідження таким чином: «Будь-яке пізнання законів могло бути тільки пізнанням перспектив протікання дійсних та можливих феноменів досвіду, пізнанням тих чи інших, схоплених як закони передбачень, які з розширенням досвіду окреслювались... та підтверджувались індуктивним чином» [1, с. 76]. Власним вираженням процесу сходження до можливих горизонтів права і є концепт «правове життя», що передбачає опис його форми та змісту мірою руху «від...» «до...».

Слід зазначити, що таке сходження регламентується низкою феноменологічних процедур. Передусім, право як горизонт життєвого світу має бути відкрите шляхом постійного удосконалення феноменологічної редукції, яка покликана виключити всі положення, що не зводяться до безпосередніх даних свідомості. На наступному етапі дослідження виявлена фактичність життєвих процесів повертає феноменологію до її початкового описового завдання. При цьому дескрипція надає досліднику можливість вільно маніпулювати комплексом уявлень про світ і вільно розпоряджатись його складом [3, с. 78]. На цьому етапі виникає можливість, не відриваючись від «грунту» життєвого світу, дослідити правове життя як предметний горизонт його смислоутворень та смислопокладань.

Необхідність виявлення смислових вимірів правового життя передбачає додаткове уточнення змісту вчення про життєвий світ Е. Гуссерля. Окреслюючи лінію демаркації між феноменологією та класичною наукою, воно створює новий образ світу як нетематизованого цілого, що служить умовою розуміння мети людських дій та конституювання нових соціальних смислів. «Нетематизована цілісність» як сутнісна характеристика життєвого світу утворена декількома смисловими блоками, розгортання яких відповідає ступінчастій послідовності застосування феноменологічної логіки.

«Проектність», спрямованість феноменологічної логіки у майбутнє є однією з причин особливої уваги сучасних філософів до проблематики життєвого світу. Так, Н. В. Мотрошилова зазначає: «термін “Lebenswelt” тепер вже перемістився з вузькоспеціального філософського, феноменологічного поля на широкий простір суспільного життя – наприклад, у політику, у практику mass media» [4, с. 102]. Дослідниця також здійснила комплексний

аналіз учення про життєвий світ. У результаті даного аналізу був представлений цікавий підхід до виділення смислових блоків життєвого світу. Їхній склад визначається такими змістовними характеристиками: «життєвий світ – єдино дійсний світ», «життєвий світ як забутий чуттєвий фундамент науки», «життєвий світ завжди і всьому передпосланий, передзаданий», «життєвий світ – царство початкових очевидностей», «життєвий світ як актуальний світ життя».

Припустимо, що дані смислові характеристики життєвого світу сумісні зі змістом концепту «правове життя». Однак слід враховувати, що дана відповідність не має бути подобою причинно-наслідкового зв'язку або відношення «рід – вид». Поняття правового життя представляє право як один із регіонів життєвого світу. Життєвий світ, у свою чергу, утворює «грунт та горизонт» права. При цьому смислові характеристики життєвого світу покликані задати контекст інтегративної інтерпретації правового життя, метою якої є встановлення взаємозв'язку між її даностями та смислами, що виникають у структурах свідомості.

Отже, якщо розглядати правове життя у контексті смислового блоку – «життєвий світ – єдино дійсний світ», то воно виявляється у ньому як первинне узагальнення, безпосередній досвід опанування права, зі змісту якого еліміновані наукові абстракції та звичні уявлення. Однак це «виключення» має тимчасовий характер, оскільки наукові ідеалізації мають власну суб'єктивність та безпосередньо вплетені у тканину правозастосування. Специфікою даного смислового блоку правового життя є те, що у ньому право виявляється не тільки як певна структура правосвідомості, а й як життєво-практичний модус та діяльнісний аспект усіх комунікацій: від нормативно обумовлених контактів у «домашньому світі» до правових взаємодій у державі. При цьому правове життя є дійсним остільки, оскільки є представленим фактичністю, тобто самоочевидністю та ціннісною привабливістю таких комунікацій.

Як приклад прояву правового життя як дійсного світу права можна розглянути ідею справедливості. Зміст її іноді є настільки очевидним, що до цієї ідеї прийнято апелювати за будь-яких обставин професійного та непрофесійного втручання у простір правових відносин. Однак навіть поверховий аналіз інтерпретацій ідеї справедливості (справедливість як чеснота, справедливість як рівні можливості, справедливість як вираження розумного в людині, справедливість як законність тощо) показує, що вона має внутрішній (смисловий) та зовнішній (предметний) виміри. З позиції першого виміру справедливість інкорпорована у смислову структуру права і пов'язана з такими його базовими ідеями, як порядок, міра, рівність та свобода. У зовнішньому вимірі справедливість виявляється як співрозмірна сукупність умов, конкретних засобів

їх реалізації у правосвідомості та правовій діяльності. При цьому, якщо у внутрішньому вимірі ідея права є самоочевидною, універсальною та самодостатньою, то у зовнішньому вона існує лише як можливість, обумовлена конкретним змістом дій, відносин, інтересів, мотивів. У такій її якості вона не може розглядатись як їхній автономний та безпосередній регулятор. Виявлена суперечність між різними вимірами покликана пояснити, що у дійсності справедливність як ідея та установчо-оціночний акт – це правова даність, що реалізується у певних, заздалегідь відомих умовах комунікації, у межах конкретного соціокультурного контексту.

Другий смисловий блок життєвого світу – «життєвий світ як забутий чуттєвий фундамент науки» конкретизує настанови попереднього блоку і звертає увагу на можливість осмислити правове життя як світ донаукового досвіду. Це дозволяє уявити правове життя до держави, власності, санкціонованого покарання тощо, тобто уявити правове життя поза традиційними рамками наукового пояснення світу, а також піддати сумніву непорушність наукових констатацій. Обґрунтованість такого «скепсису» перебуває на поверхні: правознавству так і не вдалось пояснити внутрішню логіку свого розвитку, необхідність цих, а не інших понять, положень, теорій.

На відміну від права як предмета об'єктивістської науки, правове життя у такому контексті виявляється як процес накопичення, конституювання та символізації соціально-значущих смислів, на які люди орієнтуються в їхній повсякденній діяльності. «Оскільки світ замикається не границями, а з допомогою активізованого всередині нього смислу» [5, с. 165], можна припустити, що зростання осмисленості світу конгруентне зростанню значущості правової нормативності та наукових теорій.

Підтвердженню такого припущення служить і розкриття третього смислового блоку – «життєвий світ завжди і всьому передпосланий, передзаданий». Назва даного блоку, якщо трактувати її у контексті класичної раціональності, явно має привнести у концепт правового життя ознаки фаталізму та детермінізму. Однак для Е. Гуссерля «передданість» життєвого світу пов'язана з його трансцендентальною генезою, яка забезпечує їй постійну і свідому значущість як сущого. Життєвий світ виявляється даним самим по собі без будь-яких попередніх предикацій, і ця властивість переноситься і на право як фрагмент життєвого світу. Самоцінність права обумовлена його здатністю до формування уявлень про «нормальне життя». Сучасний німецький феноменолог Б. Вальденфельс пояснює природу такої здатності процесами хабітуалізації. Він підкреслює, що діючі норми – це не скрижалі заповітів та забобонів, які постійно перебувають перед очима. Вони представляються кожному тим, на що він може покластись за вже відпрацьованою звичкою. Уявлення про «нор-

мальне життя» бере початок у минулому, що передує нашому власному досвіду (первинний хабітус), а згодом воно дозволяє свідомо модифікувати або розширяти існуючі норми (вторинний хабітус) [6, с. 88]. Рівні та форми правосвідомості, що реалізуються у процесі засвоєння нормативності, є не просто даністю правового життя, а й посідають у ньому центральне місце. Як зазначає В. А. Бачинін, «якщо говорити про правосвідомість, то, відповідно до логіки феноменологічного аналізу, всередині її зовнішньоємпіричної “оболонки” перебуває трансцендентальне “его”, зусиллями якого утворюються ті структури та сутності, які на поверхні свідомості перетворюються на морально-правові норми та цінності... Феноменологія переміщає доміную нормативності з зовнішнього трансцендентного світу у внутрішній, трансцендентальний» [7, с. 938]. У результаті людина виявляється не маріонеткою, якою можна керувати як завгодно, а суб'єктом, який розглядає право і як форму нормативного регулювання повсякденного життя, і як спосіб ствердження своєї соціальної значущості.

З'ясуванню значущості права у повсякденному житті сприяє зміст четвертого смислового блоку життєвого світу – «життєвий світ – царство первинних очевидностей». За яких умов право стає очевидним так само, як не викликають сумніву предмети, що сприймаються «тут» і «зараз»? Мабуть, тоді, коли людина усвідомлює свою присутність у правових процесах, тобто її інтенції та очікування збігаються з ustalеними правилами нормативної регламентації суспільних відносин. Стан присутності у праві має бути для неї звичним. Не-ексклюзивність, «нормальність» правової присутності не виникає автоматично, а формується ззовні, з урахуванням інтересів людини, формалізованими та неформалізованими інституціями життєвого світу. У такому контексті безглуздою виявляється тривала наукова та публіцистична суперечка про пріоритетні засоби формування правової культури. Наприклад, абсолютно неважливо, що стало умовою виховання у конкретної людини здатностей співіснувати, володіти та діяти відповідно до своїх прав та обов'язків. Це може бути моральне за своїм походженням почуття власної гідності, релігійна віра у всесвітню спочутливість, правова освіта або консультації юристів.

Звичність та доступність правових даностей є передумовою виділення з них стандартів у вигляді норм, зразків поведінки, стійких реакцій на повторювані ситуації тощо. А. Шюц, стверджуючи, що в ситуації «обличчям до обличчя» такі стандарти є вкрай необхідними. Інтерсуб'єктивність правових взаємодій іманентно містить нормативність як умову відтворення самих себе. Опанування нормативності, перехід її зі стану зовнішнього обов'язку у внутрішній імператив залежить від ступеня очевидності її для суб'єкта. А. Шюц, визначаючи очевидність як відношення інтересу та розподілу знання, виділяв

чотири зони важливості, що сприймається: 1) світ безпосереднього оточення індивіда є зоною первинної важливості; 2) зони незначної важливості, що означають деякий готовий інструментарій досягнення поставленої мети, – достатньо знати можливості, шанси та ступінь ризику, які можуть завадити реалізації головного інтересу індивіда; 3) зони відносної несуттєвості, які не мають сьогодні зв'язку з існуючим інтересом; 4) зона абсолютної несуттєвості, яка ніколи не увійде до сфери інтересів індивіда, і жодна зміна в ній ніколи не зможе вплинути на вирішення проблем індивіда» (цит. за: [8, с. 161]).

На нашу думку, застосування у дослідженні правового життя шкали очевидності й значущості, наданої А. Щюцем, має серйозні перспективи. По-перше, воно може стати зразком інтегративного дослідження, що виходить за предметні межі соціології, психології, теорії управління тощо. По-друге, воно дозволяє підійти до комплексного вирішення таких актуальних проблем сучасної західноєвропейської та вітчизняної правової культури, як правовий нігілізм, дисномія та девіація.

Дослідження актуальних проблем права передбачає звернення до п'ятого смислового блоку – «життєвий світ як актуальний світ життя». Строго кажучи, настанова Е. Гуссерля дати філософії орієнтацію на світ актуального досвіду, у якому люди живуть і діють, передувала появі вчення про життєвий світ. Якщо в класичній модальній логіці поняття актуального набуває змісту лише у зв'язку з поняттями потенціального, можливого, то в філософії Гуссерля актуальне, або «тепер» (Jetzt) є свідченням справжності присутності людини в світі. Актуальність як справжність розкривається ним як антитеза припущень об'єктивістської науки про вічність та універсальність суцього.

Слід зазначити, що прагнення виявити у праві дещо одвіку задане, незмінне притаманне усім класичним типам праворозуміння. Воно є «родовою плямою» об'єктивізму та обумовлене його призначенням: знайти в умовах існування людини закони, які були б подібні до вічних законів природи. Екзистенціальні причини даної аберації людської свідомості вдало описані В. В. Бібіхінім: «Ми відчуваємо, що є такі речі, як доля... що повеліває нам робити одне і забороняє друге. Чітко визначити таке відчуття важко, і ми шукаємо опору для свого існування у прийнятій нормі. Нікому за жодних умов не хотілося б, аби норму нам диктували такі ж люди, як і ми. Джерело права має бути глибшим та надійнішим, ніж людські думки та встановлення... Про нещодавно прийняті закони також незручно говорити, що їх сформулювали ми самі. Законодавці називають себе виразниками волі народу» [9, с. 15].

Дослідження життєвого світу права у феноменології начебто також передбачає історичну визначеність, проте така визначеність іманентно містить усі

аспекти людської діяльності. Як слушно зазначає Н. В. Мотрошилова, критика Гуссерлем «натуралізму» та «об'єктивізму» класичної науки повертає його до філософії історії К. Маркса. Як відомо, він наполягав, аби дійсність у філософії бралася не у формі об'єкта або «споглядання», а як «людська чуттєва діяльність, практика» [4, с. 136]. Іншими словами, актуальне право є умовою та результатом людської предметно-перетворюючої активності. Тавтологія «актуальне через активність» у даному випадку є виправданою. Дійсно, активна присутність у праві або правове життя передбачає, що суб'єкт активно включений у право, він засвоює його і практично, діючи або бездіючи відповідно до норм права, і духовно, уявляючи право як цінність та теоретизуючи про нього.

Слід звернути увагу на те, що критика класичних типів праворозуміння не означає заперечення цінності науки про право як такої. Вона має свою засаду у життєвому світі, подібно до інших людських діянь. Перефразовуючи міркування про історичну місію наук Е. Гуссерля, можна стверджувати, що, не дивлячись на те, чи є науки про право ясними або неясними, значущими або позбавленими значущості, вони, подібно до всіх хороших або поганих інструментальних форм людства, належать як складові до світу як світу реального досвіду [1, с. 346]. Феноменологія права та науки про право утворюють спільне предметне поле – право, проте відображають різні його «горизонти», оскільки підходять до його освоєння різними, але змістовно-генетично зв'язаними способами. У першому випадку – це практично-духовне освоєння, а в другому – теоретичне.

Правове життя закріплює за собою атрибут актуальності ще й завдяки тому, що повертає суб'єкту права волю, потреби, інтереси, право розсуду тощо. Дані прояви суб'єкта були витіснені на задній план в універсальній абстракції суб'єкта права. Внаслідок цього суб'єкт права з «живих», укорінених в історії людей людських спільнот та їхніх інституцій перетворився на форму пізнання світу. Зв'язок актуальності та суб'єктності правового життя заснований на перетворенні смислів права на мету та схему дій, тобто на тому, що прийнято називати «освоєнням». У термінології Е. Гуссерля освоєння у значенні умови життєвого світу отримало назву «самоосмислення», що спрямоване на прояснення усієї сукупності волящого та дієвого життя щодо того, що це «Я» власне бажає, до чого прагне у своєму житті. Результатом такої праці з самопрояснення виступає формування уявлення про «узгоджений стиль здійснення майбутнього життя взагалі» [1, с. 361].

Таким чином, інтерпретація феномену правового життя у контексті вчення про життєвий світ дозволяє переорієнтувати класичне праворозуміння на той «грунт», з якого воно власне історично виникло, і який є фундаментом

його значущості. Таке трактування концепту правового життя дає можливість конкретизувати його зміст за рахунок таких смислових вимірів: 1) правове життя – це дійсний світ права; 2) правове життя – це втрачений фундамент наук про право; 3) правове життя передує науковому та теоретичному освоєнню права; 4) правове життя – це простір очевидних тверджень про право; 5) правове життя – це актуальне право.

Висновок. Підсумовуючи виявлені раніше характеристики та описи смислових блоків концепту правового життя, можна стверджувати, що смислові виміри – це інтенціональні імплікації (термінологія Е. Гуссерля). Вони задають модули конституювання права, можливі напрями його феноменологічного пізнання. Феноменологічна методологія та вчення про життєвий світ повертають науку про право до своїх засад та дозволяють виявити право як такий, що постійно відсувається, «горизонт» актуального освоєння світу. Таким чином, у гносеологічному аспекті правове життя розглядається як форма смислової змістовності права, яка передує теоретичним твердженням про нього. Правове життя утворене вихідними даностями правосвідомості, які виражаються у вигляді доступних та очевидних уявлень про межі правового порядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию / Э. Гуссерль. – СПб. : Владимир Даль, 2004. – 400 с.
2. Бергсон А. Введение к сборнику «Мысль и движущееся». Часть первая. Возрастание истины. Возвратное движение истины / А. Бергсон // Вопросы философии. – 2007. – № 8. – С. 125–134.
3. Блюменберг Х. Жизненный мир и технизация с точки зрения феноменологии / Х. Блюменберг // Вопросы философии. – 1993. – № 10. – С. 64–93.
4. Мотрошилова Н. В. Понятие и концепция жизненного мира в поздней концепции Эдмунда Гуссерля / Н. В. Мотрошилова // Вопросы философии. – 2007. – № 7. – С. 102–112.
5. Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман ; пер. с нем. А. Антоновский. – М. : Изд-во «Логос», 2004. – 232 с.
6. Вальденфельс Б. Происхождение норм жизненного мира // Вальденфельс Б. Мотив чужого : пер. с нем. – Мн. : Пропилеи, 1999. – 175 с.
7. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права / В. А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юрид. центр Пресс», 2006. – 1091 с.
8. Шульц В. Л. Методология социального познания А. Шюца / В. Л. Шульц // Вопросы философии. – 2008. – № 1. – С. 152–162.
9. Бибихин В. В. Введение в философию права / В. В. Бибихин ; Рос. акад. наук ; Ин-т философии. – М. : ИФ РАН, 2005. – 343 с.

СМЫСЛОВЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ПРАВОВОЙ ЖИЗНИ: ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Коваленко И. И

В статье показано феноменологическое понимание права как горизонта жизненного мира. Обосновано, что смысловые характеристики жизненного мира задают контекст интегративной интерпретации права, целью которой является понимание смыслов права, содержащихся в структурах сознания. Конкретизировано содержание концепта правовой жизни в его смысловых измерениях. Сделан вывод, что в гносеологическом аспекте правовая жизнь может быть определена как форма потенциальной смысловой содержательности права, реализующаяся в деятельности субъекта права, актуальных формах правосознания и являющаяся первичной по отношению к теоретическим утверждениям о праве.

Ключевые слова: социальное познание, феноменология права, интегративное правопонимание.

THE SEMANTIC DIMENSION OF LEGAL LIFE: EPISTEMOLOGICAL ASPECT

Kovalenko I. I.

The article is devoted to gnoseological aspect of legal life in the framework of phenomenology. The author draws attention: phenomenology understands the right as the horizon of the life-world. Phenomenological methodology involves immersion in depreciating a given life-world, and then climbing to the right horizon, with a gradual allocation of the corresponding ontological forms and structures. The expression of the process of ascension to the possible horizons of law is the concept of «legal life», which involves the description of its forms and content as the «from...» «to...».

The author proves the assumption that the semantic characteristics of the life-world set the context of the integrative interpretation of the law, the purpose of which is understanding the meaning of rights contained in the structures of consciousness.

This approach to the interpretation of the legal concept of life gives you the opportunity to specify its content through the following conceptual dimensions:

1) «the legal life is the real world of law»: *the meaning of law will be defined as the vital practical modus activity and the context of all communications from the regulatory due to daily contacts to legal interactions, regulated by the state;*

2) «the legal life is lost the Foundation of the Sciences of law»: *legal life is conceived as the world of prescientific experience, in which legal, life is a process of accumulation, institutionalization, and symbolization of socially significant meanings to which people are guided in their daily activities;*

3) *«legal life always precedes the scientific and practical development of law»: the intrinsic value of the rights is due to the ability of an entity to the formation of ideas about «normal life»;*

4) *«the legal life is the space obvious statements about the law»: the meaning of the law consists in the consciousness and articulation of the entity, its presence in legal processes, and the familiarity and accessibility of legal entities involve the allocation of these standards, norms, patterns of behavior, sustained reactions to recurring situations;*

5) *«the legal life is an actual right»: the sense of the active presence of the law suggests that the subject is included in the right, he mastered it and almost acts or omissions in accordance with the law involved in their creation, understands law as a value and a form of social consciousness.*

Thus, in the epistemological aspect of legal life can be defined as a form of potential semantic content rights that are realized in the activities of an entity, relevant forms of justice and which is primary in relation to the theoretical claims on the right.

Key words: *social cognition, phenomenology of law, integrative law.*

